

A Matica törekvései nem azonosíthatók a szlovák nép valódi törekvéseivel. A nemzetiségi területekre, a magyar etnikum közé telepített szlovákok érzik, hogy 1945 után sok hamis ígérettel rászédtek őket, hogy egy bizonyos politika pusztá eszközeivé váltak. A csalódottságnak ezt az érzését akarják most nacionalista jelszavakkal saját céljukra kihasználni az új és a régi méregkeverők, hogy ismét megsüthessék a maguk gesztenyéjét. Azonban hisszük és reméljük, hogy a Dél-Szlovákiában élő szlovákok nem hagyják magukat félrevezetni, felismerik valódi érdekeiket, azt az egyszerű igazságot, hogy fontosabb egy jó szomszéd, mint a távoli rokon. A politika mostani háborgásai egyszer elmúlnak, és ők ott maradnak azon a földön, amelyen a magyarokkal együtt verejtékeznek, szenvednek. Mert ilyen a politika természete és a nép sorsa. Ezért legokosabb, ha mindannyian a jövőre gondolunk, arra, hogy nincs más megoldás, meg kell férnünk egymás mellett. Ha már nem könnyítjük, legalább ne keserítsük egymás sorsát!

SZŐKE JÓZSEF

Hét, 1969. március 2. 9. p.

86

Pozsony, 1969. március 17. Dobos László megnyitó beszéde a Csemadok rendkívüli, X. országos közgyűlésén, amelyben számba veszi a csehszlovákiai magyarság helyzetének rendezése kapcsán már megvalósult és még megvalósításra váró feladatokat.

Tisztelt közgyűlés, kedves elvtársnők, elvtársak, kedves vendégeink!

A Központi Bizottság még az elmúlt év tavaszán elhatározta, hogy összehívja szövetiségünk rendkívüli közgyűlését. Sajnos, a belpolitikai események torlódása s a Csemadok központi szerveinek más irányú elfoglaltsága miatt a közgyűlés összehívásának időpontját több ízben is meg kellett változtatnunk. Voltak és vannak vélemények, amelyek e halasztgatás miatt elmarasztalták a Központi Bizottság elnökségét. E bíráló vélemények hibánkul róják fel azt, hogy elmulasztottuk a hatvannyolcas év tavaszán fellobbant társadalmi aktivitás hasznos hatását. Ez a vád egyfelől igaz. De ha áttekintjük s ma már némi időtávlatból értékeljük, azt kell mondanunk, hogy a közgyűlés összehívásának elhalasztása nem vált ártalmunkra.

Ha a IX. közgyűlés óta eltelt időszakról nem is adhatunk történelmi értékű összesítést, de némi időtávlal birtokában tudjuk felmérni és megítélni a történeteket. S talán ezért is jó, hogy a közgyűlést későbbi időpontban tartjuk, mint ahogy eredetileg terveztük.

Eddigi közgyűléseinknek volt egy megszokott rendje: a beszámolók értékelték a kül- és belpolitika eseményeit, valamint összegezték szövetségünk négyéves tevékenységét. Úgy érzem, hogy e hagyományos gyakorlaton ez alkalommal változtatnunk kell. Amíg előző közgyűléseink inkább számadó jellegűek voltak, ez a mai programot formáló, programot alakító, reformáló jellegű.

Az elmúlt két év társadalmi mozgásában, de különösen a januárt követő időszakban a belpolitikai élet előterébe a csehszlovák társadalom egyik megoldatlan problémája, a nemzetiségi kérdés került. Ismert tény, hogy a párt akcióprogramja gazdasági és társadalmi életünk minden területét átfogó program. A nemzetiségi kérdés e programnak része csupán. Azonban fontosságánál és dinamikájánál fogva, különösen a januárt követő hónapokban, az első helyre került.

Azóta Csehszlovákia szövetségi köztársasággá alakult s megtörténtek az első lépések a Csehszlovákiában élő nemzetiségek helyzetének rendezésére. A társadalmunkban kibontakozó demokratizálódás természetesen szövetségünk életében is megmutatkozott. A Csehszlovákia is megindult egy mozgás, amely két dolgot vetett felszínre különös erővel.

Az egyik: a nemzetiségi kérdés megoldatlansága. S ebből következik a másik: a Csehszlovákia demokratizálásának, illetve újszerű programja kialakításának szükségessége. Tulajdonképpen e két problémát foglalja magában közgyűlésünk munkarendje is.

Az elmúlt közgyűlés óta több mint két esztendő telt el. E két év, de különösen a januárt követő időszak bonyolult, drámai helyzetek elé állított bennünket.

Tanúi és részesei voltunk egy társadalmi folyamatnak, amely hőfokát tekintve lázálaphoz hasonlítható leginkább. E folyamat lényege és programja: társadalmunk demokratizálása, a nagyobb emberi, társadalmi és nemzeti mozgástér biztosítása. A január utáni politika nem egyöntetű folyamat, voltak hullámtarajai, de hullámvölgyei is. Volt csendes izzása, ugyanakkor voltak robbanásai is. Volt centruma, magva s ugyanakkor perifériája is. Vannak nagy, nemes szándékai, de van zavaros hordaléka is. A nagy humánus akarás olykor nacionalista elfogultsággá szűkült. Vannak nagy elhatározásai, voltak rögtönzése is. A január utáni politika nemes szándékát nem vitatom, helyeslem s támogatom azokat, viszont e folyamat ellentmondásait sem hallgathatjuk el.

Nem akarok a január utáni politika részletes elemzésébe bocsátkozni. E korszak történelmi jelentőségét, értelmét és hibáit csak egy sokoldalú, az indítékokat és összefüggéseket egyaránt kutató elemzés adhatja meg. Viszont januárt nem lehet elkerülni, átlépni sem lehet. Január történelemmé vált, a mi, a csehszlovákiai magyarok történelmévé is. Mindnyájan megéltük a január utáni hónapokat, vannak közös s vannak egyéni élményeink. Mindenkinék megvan a maga januárja, márciusa, augusztusa, novembere és évzáró decembere. Mindnyájan hivatkozhatnánk felemelő vagy megalázó élményekre. De úgy hiszem, hogy ezen túlmenően számunkra január több az indulatos párbeszéd emlékénel, több a nacionalista vagdalkozások keserű száájánál. Számunkra a januárral kezdődő folyamat a lehetőséget jelentette. A több lehetőséget, a nagyobb lehetőséget. Túlzás nélkül mondhatjuk, helyzetünk rendezésének történelmi lehetőségét.

A történelem folyása egyenlőtlen. Vannak szűk, fukar, nehezen viselhető szakaszai, viszont tettekre ösztökélő korszakai is. Megítélésem szerint a január utáni politika alapelvei számunkra a történelmi ösztönzést jelentik.

A társadalmi folyamatok kezdetét nem lehet naptári dátumokkal mérni, vagy jelölni. Január nem véletlen, január egy sokáig érlelődő folyamat eredménye. Olyan folyamat ez, amelynek megvannak a belső szakaszai, törései, időbeli tagozódása, de előre mutató dinamikája is. Vannak vélemények, melyek szerint a januárral különös hangsúlyozást nyert demokratikus kibontakozás lelassult, megtört s lényegében befejeződött. Ezzel az állítással nem lehet egyetérteni. Számunkra a januárral kezdődő társadalmi megújulás nem fejeződött be, nem fejeződhetett be, mert helyzetünket érintő célkitűzései még csak részben valósultak meg.

Az akcióprogram s a január utáni politika pozitív alapelvei nem maradhatnak csupán elképzelések. E tekintetben nem elégedhetünk meg szónoklatokkal vagy szónoki ígérekkel. Meggyőződésem, hogy az akcióprogram tételeinek elhallgatása, csorbítása, illetve megváltoztatása, a január utáni időszak szellemének, célkitűzéseinek, erejének a gyengítését jelenti. Igaz, hogy az akcióprogram helyzetünkre vonatkozó tételeinek megvalósulása lassúbb ütemben folyik, mint azt egy évvel ezelőtt elképzeltük. Számunkra azonban ennek ellenére sem marad más, mint következetesen, elvszerűen ragaszkodni az akcióprogram ránk vonatkozó tételeinek megvalósításához.

Az utóbbi időben bizonyos fokú elernyedésnek, fáradtságnak lehetünk tanúi. A kiábrándultság s a közöny jeleivel is találkozunk. Olykor ez érthető, azonban távolról sem helyeselhető. Egy program és annak valóstítása között minden esetben van távolság. Egyetlen politikai program megvalósítása sem egyenes irányú. Ezt nem magyarázatként vagy jámbor vigasztalásként mondom. Az elmúlt év hónapjaiban fellobbant bennünk egy tiszta, várakozással teli remény. Ötven év történelmi türelmetlenségét fejezte ki e reménykedés. Számptalan összejövetelem magyaráztuk s írtuk helyzetünk törvényes rendezésének szükségességét. Naiv hittel lelkesedtünk, lelkesítettünk. Viszont néhány hónap múltán rá kellett ébrednünk, hogy a Csemadok által meghirdetett program megvalósítása nehezebb, mint a program kialakítása volt.

A hatvannyolcas esztendő a programozás éve volt. A hatvankilences szükségsszerűen terveink, elképzeléseink fokozatos valóra váltásának esztendeje kell hogy legyen. Nem akarok senkiben hamis illúziót kelteni, s ezért el kell mondanunk, hogy márciusi programunk megvalósítása lassabban halad, mint ahogy azt vártuk vagy elképzeltük. Úgy érzem, hogy kissé az ugrásszerű megoldás illúziójában ringattuk magunkat: rá kellett döbbenünk, hogy a program megvalósítása csak lépésről lépésre: pontosabban csak kis lépésekben történik. Meg kell és meg kellett tanulnunk a kis lépések politikájának gyakorlatát. Sokakban ez a tény csalódást kelt. Jőcskán találkozunk lemondó legyintgetőkkel is, akik azt mondják, hogy tulajdonképpen semmi sem történt. Vagy: nem ezt vártuk, nem ezt akartuk. Értem én ezt a keserű szájját, de nem tudom helyeselni. Ha úgy van, hogy amit teszünk, értelmetlen, tegyük fel a kérdést: akkor mi a teendő? De nézzük a tényeket. Mi az, amit sikerült megvalósítanunk szövetségünk márciusi programjából?

1. Hosszas vitáik után napvilágot látott a nemzetiségek jogi helyzetét szabályozó alkotmánytörvény. Igaz, sokkal többet vártunk ettől a törvénytől. Viszont ebben a formájában is kétségtelenül pozitívum. Az alaktalan, sokféleként magyarázható nemzetiségi politika eddigi gyakorlatával szemben e törvény rögzíti jogainkat.

2. A törvényhozó testületek feltöltésével megnövekedett a magyar nemzetiségű képviselők száma. Magyar képviselők kerültek a Nemzetek Kamarájának, valamint a Szövetségi Gyűlésnek az elnökségébe.³³⁵

335 1968. december 29-én további 3 magyar nemzetiségű képviselőt kooptáltak az SZNT-be, amivel a 150 fősre bővített testület magyar nemzetiségű képviselőinek száma 17-re emelkedett. Ugyancsak december 29-én 10 magyar nemzetiségű képviselőt kooptáltak a kétkamarás új szövetségi parlament, a Szövetségi Gyűlés újonnan létrehozott 150 fős Nemzetek Kamarájába. A korábbi Nemzetgyűlés átalakult a szövetségi parlament Népi Kamarájává. A Nemzetek Kamarája Elnökségébe 1969. január 29-én beválasztották Rác Olivért, a Szövetségi Gyűlés Elnökségébe ugyanezen a napon Lőrincz Gyulát és Cserge Károlyt.

3. A Szlovák Nemzeti Tanács egyik alelnöke magyar.³³⁶ A kormánynak van magyar minisztere.³³⁷ Kinevezték a mezőgazdasági miniszter magyar helyettesét. A kormány határozata értelmében magyar helyettese lesz még az oktatásügyi, valamint az egészségügyi miniszternek.³³⁸

4. A múlt év novemberében megalakult az SZNT Nemzetiségi Bizottsága. Elkezdte és aktívan folytatja munkáját a kormány Nemzetiségi Titkársága.

5. Rövidesen a kormány elé kerül a Nemzetiségi Tanács felállításáról szóló javaslat.

6. A miniszterelnökkel folytatott tájékoztató megbeszélés értelmében a járások hatáskörükön belül szintén létrehozhatnak nemzetiségi tanácsadó testületeket.

Ezáltal helyzetünk megítélése és elbírálása magasabb szintre, az ország központi szervei elé kerül. Eddig nem volt fórum, amely a nemzetiségek ügyével foglalkozott volna. Ma már van! A nemzetiségi kérdés intézményes megoldását tűztük ki célul. Az itt felsorolt intézmények e program megvalósult részei már.

Nem akarom elaltatni nyugtalanságunkat, ezen kívül. Olyan tényezőkről [szólok], amelyek nem ilyenformán konkrétak, mégis fontosak és nagy kihatásúak.

Itt mindjárt a csehszlovákiai magyarság magatartásának fokozatos megváltozását kell első helyen említenem. A passzivitásból, a folytonos védekezésből kialakult egy társadalmi-politikai aktivitás. Többek között e változásnak is köszönhető, hogy helyzetünk rendezésének szükségessége szinte elemi erővel tört fel hatvannyolc tavaszi hónapjaiban.

Másodszor: helyzetünk megítélését illetően türelmetlenségünket. E felsorolással csupán azt szerettem volna elérni, hogy a helyzetünk alakulásáról mondott ítéletekben próbáljunk objektívek lenni. Ezek konkrét tények, az elmúlt két év pozitívumai. De másról is szólnunk kell, egyre több objektív véleménnyel találkozunk. Úgy hiszem, nem túlzok, ha azt állítom, hogy országunkban a nemzetiségi kérdés értelmezése, felfogása objektivizálódik.

E tényezők hatásaként változik a csehszlovákiai magyar öntudat is. E köztudat ismételtelen felerősödő tartalmi jegye a humanizmus és az internacionalizmus. Ez életünk lényege. Ezt alakította ki bennünk a történelem s a nem mindig rózsás kisebbségi sors.

Az országban s a magyarság életében végbement változások természetesen hatással voltak szövetségünkre is. Hatvannyolc folyamán vitára bocsátottuk a Csemadok új programtervezetét. A néhány hónapos vita összegezett tanulsága a következő:

1. A Csemadoknak az új körülményeknek megfelelő programra van szüksége.

2. Ebből következően változtatnunk kell szövetségünk szervezeti szabályzatán.

3. Módosítanunk kell szövetségünk elnevezését.

A programot s az alapszabályzatot illetően részletes tájékoztatást kap a közgyűlés. Viszont a Csemadok elnevezéséről még ezt megelőzően szeretnék szólni.

A programtervezet vitájában alapszervezeteink többsége azt kérte, hogy változtassunk szövetségünk elnevezésén. A Központi Bizottság utolsó ülése elé ennek értelmében javaslatot terjesztettünk. A KB úgy döntött, hogy a Csemadok – Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kulturális Szövetsége helyett a Csehszlovákiai Magyar Nemzetiségi Demokratikus Szö-

336 Szabó Rezsőt 1968. december 29-én választották meg az SZNT egyik alelnökévé.

337 Lásd a 331. sz. jegyzetet.

338 Németh Jenő, a mezőgazdasági miniszter helyettese 1969. április 1-jén lépett hivatalba, az oktatásügyi miniszter helyettese Rác Olivér, az egészségügyi miniszteré Somogyi János lett.

vetsége elnevezést javasolja. Ezt a javaslatot a párt központi szervei elé terjesztettük. Többszöri vita, az érvek és ellenérvek összesítése után arra a közös megállapodásra jutottunk, hogy a KB eredeti javaslatától eltérően a következőképpen javasoljuk módosítani szövetségünk elnevezését: Csehszlovákiai Magyarok Kulturális és Társadalmi Szövetsége.³³⁹ A közgyűlést előkészítő politikai bizottság egyértelmű véleménye az, hogy ez az elnevezés összhangban van szövetségünk új programtervezetével. Ebben az elnevezésben kifejezést nyernek mindazok a változások, amelyek az elmúlt években a Csemadokban lejátszódtak. A közgyűlésnek tehát javaslom, hogy szövetségünk új elnevezése Csehszlovákiai Magyarok Kulturális és Társadalmi Szövetsége legyen. Emellett megmarad a szövetség eddigi szimbóluma, s egyelőre rövidítése is, a Csemadok.

Húszéves a Csemadok. Ünnepeknünk kellene s emlékezni az indulás első napjaira. A kezdetet kellene idézni, a húsz év előtti arcokat, a cigarettafüstös falusi konyhákat és kultúrtermeket. Az utak kilométereit kellene összeszámolni, a táncosok számát, az énekeseket, a színjátszókat, az agitátorokat, az örök menőkét és fáradozókat. Sorba állnának, aztán velük szembe a közönyöket, a hitetleneket állítanánk. Húsz év munkáját úgy mérhetjük fel a legjobban, ha a kezdettel vetjük össze a jelent. Szövetségünk nagy utat tett meg. Húsz év rövid idő, számunkra mégis nagy és becses múlt. Ünnepeknünk kellene s méltatni sok ezrek munkáját, fáradozását. Mégis a jövő tennivalóira gondolunk, a húsz év tanulságaira.

E húsz év tanulságai sokfélék, jók és rosszak. Sorolhatnánk sokáig, de talán csak a leghasznosabbakról szóljunk. Tanulság az, hogy a semmiből kultúra teremtődött. Tanulság az, hogy e kultúra képes lett megfogalmazni politikai igényeket. Tanulság az is, hogy a nemzetiségi, társadalmi ügyekben történt megalkuvás később erkölcsi tehertételként visszatér. Tanulság az, hogy figyelmünket, a tennivalókat egy pozitív magatartás kialakítására kell összpontosítanunk. Tanulság az is, hogy munkánk és életünk lényege az állandó mozgás, aktivitás kell hogy legyen. Tanulság az is, hogy mindig a felemelkedés, a gazdagodás, a több demokrácia útját kell keresnünk. Csak így lehetünk mi is a fejlődés ösztönzői s nemcsak ösztönzöttjei. Csak így lehetünk ez ország erős, demokratikus láncszeme.

Hét, 1969. március 30. 9–10. p.

87

Pozsony, 1969. március 18. A Csehszlovákiai Magyarok Társadalmi és Kulturális Szövetségének a rendkívüli, X. országos közgyűlésen elfogadott programja, amely a Csemadok elsőrendű feladataként a csehszlovákiai magyarság társadalmi és kulturális érdekeinek képviseletét jelöli meg.

A CSEHSZLOVÁKIAI MAGYAROK TÁRSADALMI ÉS KULTURÁLIS SZÖVETSÉGÉNEK PROGRAMJA

339 Helyesen: Csehszlovákiai Magyarok Társadalmi és Kulturális Szövetsége.